

Opinto-ohjaukselle on tarvetta korkeakouluissakin

Suomen opinto-ohjaajat ry:n korkeakoulutoimikunta selvitti valtakunnallista ohjauksen ja tuen tilaa eri korkeakouluissa vuoden 2021 kesä-elokuussa. Toimikunta lähetti kaikille ammattikorkeakouluille ja yliopistoille kyselyn, jossa pyrittiin selvittämään opinto-ohjauksen lisäksi myös jatkuvan oppimisen ohjauksen ja tuen tilannetta. Tässä artikkelissa nostamme esiin muutamia kyselyssä selkeästi esiin nousseita näkökulmia ja eroavaisuuksia ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä. Päähuomiona lienee todettava, että ohjaus toteutuu hyvin eri tavalla kussakin korkea-asteen oppilaitoksessa. Opinto-ohjauksesta ei ole korkea-asteella säädetty samalla tavalla kuin esimerkiksi lukiossa, ammattikoulussa tai peruskoulussa.

Kysely lähetettiin 23 ammattikorkeakoululle ja 14 yliopistolle. Vastauksia saatiin kahdeksasta (8) eri yliopistosta ja 16:sta eri ammattikorkeakoulusta. Vastausprosentti oli 65.

Ohjauksellisuus näkyy korkeakouluissa hyvin erilaisilla. Siihen vaikuttavat monet eri seikat; esimerkiksi onko ryhmällä opettajatuutorit ja toimivatko kampuksilla tai koulutuksissa opinto-ohjaajat tai opintopäälliköt. Vastauksista nousee kuitenkin esiin ohjauksen merkitys korkeakouluopinnoissa sekä se, miten ohjauksen tarve on lisääntynyt esimerkiksi opiskelijavalintatapojen moninaistuessa. Ohjaustoimijoiden lisäksi korkeakouluissa on kiinnitetty enemmän huomiota opiskelijahyvinvointiin ja alettu entistä enemmän rekrytoimaan opintopsykologeja ja erityisopettajia. Ohjausta toteutetaan sekä yksilöohjauksena että ryhmäohjauksena.

Ohjaustyön jakaantuminen korkeakouluissa vaihtelee paljon, vaikkakin suurimmassa osassa korkeakouluja ohjaustyötä tekevät opinto-ohjaajat. Selvää jakaumaa näkyy erityisesti siinä, että ammattikorkeakouluissa on selvästi systemaattisempi ohjauksen rakenne kuin yliopistoissa. Kaikissa yliopistoissa ei nähdä tarvetta opinto-ohjaajalle. Ohjaustoimijuudessa varsinkin yliopistojen osalta vastauksissa korostuu se, että ohjaus- ja tukipalvelut ovat hyvin hajautuneita. Opiskelijoiden opintojen keskeyttämisriski on tiedostettu, mutta tapoja vaikuttaa siihen ei tunnisteta kovinkaan hyvin. Ohjausrooleja ja standardeja ei tunnisteta. Ammattikorkeakouluissa ohjaus on

rakennettu opiskelijan opintoihin koko opintopolun ajan, kun taas yliopistoissa ohjaus nähdään enemmän yksittäisenä toimenpiteenä, kuten esimerkiksi graduohjauksena.

Ohjausalan henkilöstömäärä ja koulutus vaihtelevat

Kyselyyn vastanneista ohjausta antavista henkilöistä yli 70 %:lla on opinto-ohjaajan muodollinen pätevyys. Ohjaustyötä tekevillä saattaa olla joitakin pienempiä ohjaustoimijuutta tukevia opintoja, mutta osa yliopistojen vastaajista on sitä mieltä, että yliopistossa ohjaustyötä voi tehdä ilman ohjausalan koulutusta. Ohjausta antavista henkilöistä kuului opettajien työehtosopimuksen piiriin 60 prosenttia ja muuhun työehtosopimuksen alaisuuteen 40 prosenttia. Osassa oppilaitoksia ohjausta ei ehkä nähdä pedagogisena toimintana. Kyselyn tulosten perusteella korkeakoulutoimikunta esittääkin toiveen, että myös korkea-asteelle määriteltäisiin asetuksessa kelpoisuusvaatimus opinto-ohjaajana toimivalle henkilölle.

Ohjausalan henkilömäärä vaihtelee suuresti eri korkeakoulujen välillä. Useimmilla vastaajilla ei ollut mitään käsitystä siitä, kuinka monta ohjausalan henkilöä omassa korkeakoulussa on. Määrät ja arviot vaihtelevat muutamasta henkilöstä noin 150 henkilöön. Eri korkeakouluissa opinto-ohjausta tehdään hyvin erilaisin toimintatavoin ja erilaisiin opiskelijamääriin suhteutettuna. Tämä riippuu siitä, onko olemassa opettajatuutoreita/opintopäälliköitä tai muita ohjausta antavia henkilöitä; esimerkiksi koulutussuunnittelijoita/opintosuunnittelijoita tai uraohjaajia. Puolet vastaajista koki määrän olevan riittävä ja puolet taas oli sitä mieltä, että määrä ei ole riittävä.

Jatkuvan oppijan ohjauksen tarpeet tunnistettu

Jatkuvan oppijan ohjaus- ja neuvontapalvelujen tarve on tiedostettu monessa korkeakoulussa. Jatkuvaksi oppimiseksi mielletään myös avoimen opintojen lisäksi erilaiset erikoistumiskoulutukset, yrityksille räätälöidyt koulutukset sekä myytävät täydennyskoulutukset. Tähän ohjauksen rajapintaan ollaan joko jo resursoitu opintoneuvojia ja koulutusasiantuntijoita tai työ on vielä kehittämisasteella. Joka tapauksessa jatkuvan oppijan ohjaustarpeet on tunnistettu ja tähän yritetään monessa tapauksessa löytää kestäviä ratkaisuja lähivuosina.

Selvää strategista linjausta jatkuvan oppijan ohjaukseen ei kuitenkaan monestakaan korkeakoulusta vielä löydy. Muutamassa korkeakoulussa ohjauksen linjauksia on kehitetty myös jatkuvan oppijan näkökulmasta, eli ohjausresurssia on jaettu myös niille opiskelijoille, jotka eivät suorita tutkintoa. Yksilölliset urapolut huomioidaan osassa korkeakouluja ja omaa polkua voi rakentaa juuri sellaiseksi kuin haluaa. Joissakin korkeakouluissa urapalvelut ovat rakentaneet puolet ohjauksesta käytännössä omien taitojen ja vahvuuksien kartoittamiseen. Ohjauksessa on tällöin myös huomioitu muuttuva työelämä ja monimuotoiset työurat. Ohjausta on saatettu myös keskittää jatkuvan oppimisen henkilöstölle, mutta tarpeen ja tilanteen vaatiessa ohjaustyötä saatetaan tehdä myös muun henkilökunnan toimesta.

Valitettavan useassa tapauksessa jatkuvan oppimisen ohjaukseen ja tukeen ei ole minkäänlaista strategiaa tai suunnitelmaa. Ohjaustyötä tehdään jatkuvan oppijan näkökulmasta hanketyönä, millä ei välttämättä ole kestäväää pohjaa. Esimerkiksi avoimen yliopiston opiskelijoilla ei ole oikeutta opintoneuvontaan yliopistossa tiedekuntatasolla, vaan he käyttävät avoimen opintoneuvontaa. Työelämästä osaamistaan täydentämään tuleva ei siis välttämättä saa opinnoillensa tarvitsemaansa tukea. Erot ovat kuitenkin huimat. Siinä, missä toisessa korkeakoulussa on jatkuvan oppimisen koulutuksille nimetty kullekin oma opinto-ohjaaja ja jatkuvaa oppimista otetaan haltuun koko talon tasolla, ei toisessa korkeakoulussa ole tähän teemaan minkäänlaisia suunnitelmia tai toimenpiteitä.

Jatkuvan oppimisen ohjausta kehitetty

Monessa korkeakoulussa avoimen toiminnan kehittämisen yhteydessä on myös panostettu ohjauksen kehittämiseen; tarjonnan kasvaessa ohjattavienkin määrä kasvaa. Työelämän tarpeita ja työllistymiseen liittyviä asioita pyritään tuomaan esille ohjauksessa sekä myös koulutusten hakumarkkinoinnissa. Jatkuvan oppijan ohjausprosessi eroaa monesti tutkinto-opiskelijan ohjausprosessista, mutta oman ohjauksen toimenkuvan laajentuminen nähdään tässä kuitenkin rikkautena.

Muutamassa korkeakoulussa ohjauksessa painotetaan myös jatkuvan oppimisen tematiikkaa valmistumisen jälkeen; oppiminen jatkuu myös työelämässä. Jatkuvan oppijan ohjausteema on myös muutamissa korkeakouluissa kehitysvaiheessa ja

oppijoille rakennetaan omaan "palveluluukku". Jatkuville oppijoille kehitetään myös omaa (verkko-) orientaatiota.

Avoimessa yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa ohjausta antavat henkilöt saattavat olla suunnittelijoita tai opinto-ohjaajia. Avoimessa yliopistossa ohjausta tarjotaan paljon etätoteutuksena. Se eroaa tutkinto-opiskelijoiden ohjauksesta siinä, että jatkuvien oppijoiden ohjaus ei ole vielä organisoitunutta eikä palvelua ole varsinaisesti olemassa.

Ohjauksen viitekehukset korkeakouluissa

Kyselyssä kartoitettiin myös, tehdäänkö korkeakouluissa ohjausta jonkin tietyn viitekehysten sisällä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö ovat keväällä 2020 asettaneet Elinikäisen ohjauksen ELO-foorumin, jonka tehtäväksi annettiin valmistella ehdotus elinikäisen ohjauksen strategiaksi. Strategian pohjalta on tarkoitus parantaa hallituskauden 2020–2023 aikana ohjauksen saatavuutta, vahvistaa elinikäisiä urasuunnittelutaitoja sekä edistää työelämässä tapahtuvaa osaamisen tunnistamista, hankkimista ja urasuunnittelua. Kyselyyn vastanneista korkeakouluista 70 % hyödyntää alueellisen elinikäisen ohjauksen strategiaa omassa ohjaustyössään.

Ohjauksen viitekehys linkitettiin usein oman ohjaustyön käyttöteoriaan, jonka pohjalta opinto-ohjaajat tekevät työtään oman viitekehysten sisällä. Välttämättä korkeakouluissa ei siis ole käytössä mitään tiettyä ohjauksen viitekehystä. Monessa vastauksessa nousi kuitenkin esille (sosio-)konstrukttiivinen oppimisteoria, holistinen kokonaisvaltainen ohjaus, ratkaisukeskeisyys ja systeemiteoria.

Kysymys nosti esille myös organisaation ohjaussuunnitelman, joka on uudistamisen alla koko ajan. Ohjauksen viitekehyksestä käydään keskustelua, mutta ohjaajilla itsellään on vapaat kädet oman käsityksensä kautta painottaa asioita yhteisesti sovittujen asioiden toteuttamisessa. OECD:n ja EU:n linjaukset ohjauksen käsikirjassa, jossa esitellään elinikäisen ohjauksen strategiset suuntaviivat, saattaa viitoittaa korkeakoulun ohjaussuunnitelmaa. Ohjausta tehdään kohti jatkuvaa

oppimista ja toimijuuden vahvistamista. Arvoina nostettiin esille yksilön kunnioitus, luottamus, yhdenvertaisuus ja dialogisuus.

Uraohjauksen prosesseja kehitetään

Kyselyssä kartoitettiin myös sitä, miten tutkintoon valmistuvien opiskelijoiden uraohjausta toteutetaan. Uraohjauksen prosesseja ollaan kyselyn perusteella parhaillaan kehittämässä useammassa ammattikorkeakoulussa. Uraohjausta ei ole kaikissa kyselyyn vastanneissa ammattikorkeakouluissa toteutettu kovin järjestelmällisesti eivätkä opiskelijat ole kaikissa tapauksissa tunnistanee saavansa uraohjausta, vaikka sitä opintojen aikana on annettu. Kehittämistyötä tehdään esimerkiksi siten, että uraohjaus otetaan osaksi ammattikorkeakoulun ohjausmallia.

Uraohjausta toteutetaan tällä hetkellä esimerkiksi erillisillä työelämään valmentavilla opintojaksoilla, mentoroinnilla, harjoittelunohjauksessa, ohjaajien kanssa käydyissä kehityskeskusteluissa sekä integroituna ohjaus- ja opetustyöhön. Työelämävierailut ja -luennot, alumnitapaamiset, työelämäinfot ja erilaiset työnhakuun liittyvät koulutukset toistuivat uraohjauksen menetelminä useissa kyselyn vastauksissa. Joillakin ammattikorkeakouluilla on myös uraohjauspalveluja ja uraohjaajia, jotka tekevät yhteistyötä koulutusten kanssa.

Yliopistojen vastauksissa korostui HOPS-ohjauksen lisäksi ura- ja rekrytointipalvelujen merkitys uraohjauksessa. Opiskelijoilla on usein mahdollisuus saada yksilöllistä uraohjausta yliopistojen uraohjaajilta. Joillakin yliopistoilla on lisäksi tarjolla uravalmennusryhmiä ja työnhakuneuvontaa. Laitoksilla voi myös toimia työelämätiimejä, jotka huolehtivat työelämäyhteyksistä erityisesti opetussuunnitelmatyössä.

Etäaika vaikea henkisesti ja sosiaalisesti

Pandemia-aikaa kuvaa aiempaa isompi määrä opintojen keskeyttäjiä. Suurimmassa osassa vastaajista opiskelijat ovat "kadonneet" (50 %), jättäneet opinnot kesken (44 %) tai eronneet (19 %). Koronan pelätään vaikuttaneen opiskelijoiden erotilastoihin

vuoden 2021 osalta. Etäaika on myös kulminoinut moninaisia opiskelijoiden mielenterveysongelmia, jotka aiemmin ovat saattaneet olla vain piilevinä.

Korona-aika on vaikuttanut opiskeluun kokonaisvaltaisesti. Etäopiskelukausi on koettu monelta osin todella vaikeaksi sekä henkisesti että sosiaalisesti. Monessa foorumissa on todettu, että etäaika ei ole ollut vaikea vain opiskelijoille, vaan myös opetushenkilöstölle. Vaikka tietynlainen vapaus on koettu hyvänä, itsensä johtamisen taidot ovat heikentyneet ja vastuun ottaminen omista opinnoista on vähentynyt.

Monessa korkeakoulussa koetaan, että ohjaajia on ylipäätään aivan liian vähän. Se vaikuttaa jaksamiseen ja sitä kautta ohjaajien työhyvinvointiin. Ohjaus- ja tukipalveluita markkinoidaan opiskelijoille, mutta ohjaajana ei välttämättä olekaan alan asiantuntija vaan joku muu. Työkalut kohdata ohjausta tarvitseva opiskelija ovat vajavaiset ja samalla työmäärä koetaan liian isoksi. Kaikkea tätä kehystää pelko tulevaisuuden opiskelijamäärän kasvamisesta.

Ohjaukseen panostaminen kantanut hedelmää

Työelämään siirtyminen on muuttunut yhä monisäikeisemmäksi ja vaikeammaksi. Toisaalta on oltava rehellinen tulevasta työstä ja työmahdollisuuksista, mutta samalla täytyy muistaa ja jaksaa kannustaa unelmien tavoitteluun. Opinto-ohjaajan työ koetaan tältä osin entistä vaikeammaksi ja moniulotteisemmaksi. Tulevaisuusohjauksen taitoja tarvitaan ja samalla monialainen ja -ulotteinen yhteistyö koetaan tärkeäksi. Sähköisten ohjauspalveluiden monipuolisuus ja valtakunnallisten hankkeiden työ tulee myös huomioida.

On kuitenkin positiivista huomata, että monessa korkeakoulussa opiskelijoiden opinnot ovat edenneet hyvin pandemiasta huolimatta. Näissä korkeakouluissa ohjaukseen, toimijoihin ja prosesseihin, on panostettu erityisen paljon.

#OpollaOnHyväBrändi

Opinto-ohjaajat Katri Sillanpää Tampereen yliopisto, Paula Lindqvist Metropolia, Pia Oförsagd Turun ammattikorkeakoulu ja Tuija Syväjärvi Lapin ammattikorkeakoulu